

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Vold i barnelitteraturen

Violence in literature for children

Anita Miljeteig

Kandidatnummer: 224

Bacheloroppgave, vitenskapsteori og forskningsmetode

GBPEL412

Fakultetet for lærerutdanning, kultur og idrett

Veileder: Nina Goga

Innleveringsdato: 03.06.19

Antall ord: 9736

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

Innholdsfortegnelse

Abstract	3
Sammendrag	4
1.0 Innledning	5
1.1 Bakgrunn for valg av tema.....	5
1.2 Begrunnelse for valg av bøker	5
1.3 Problemstilling.....	6
1.4 Oppgavens struktur.....	6
2.0 Teoridel	7
2.1 Barnelitteratur	7
2.2 Bildebok	7
2.2.1 Paratekster	8
2.2.2 Ikonotekst	9
2.2.3 Barneperspektivet.....	11
2.3 Hva er vold?.....	12
2.3.1 Barn som opplever vold i hjemmet	12
2.3.2 Ulike former for vold i hjemmet	13
3.0 Metode.....	15
3.1 Begrunnelse for valg av metode.....	15
3.2 Litterær analyse av bildebøker	15
3.3 Etske hensyn.....	16
4.0 Analyse	17
4.1 Sinna Mann	17
4.1.1 Paratekster	17
4.1.2 Ikonotekst	19
4.1.3 Barneperspektivet.....	23
4.2 Dragen	23
4.2.1 Paratekster	23
4.2.2 Ikonotekst.....	25
4.2.3 Barneperspektivet.....	27

5.0 Sammenligning	29
6.0 Avslutning	31
7.0 Bibliografi.....	33

Abstract

This BA-thesis examines how children's literature deals with domestic violence, through analysis of *Sinna Mann* (2003) and *Dragen* (2018) by Gro Dahle and Svein Nyhus. The theoretical basis for the analysis is Ulla Rhedin's (2013) three children's perspective (to see the world from the child's point of view, to understand children's psychological development and the empathic perspective), as well as theory of children's literature and picture books, and psychological aspect of violence. The structure of the analysis is twofold, where the books are first analyzed separately, and then compared.

The analysis displays several similarities between the two books. Both use all three of the children's perspectives actively in communicating their respective messages. *Sinna Mann* focuses mainly on the third perspective, while *Dragen* has the most focus on the second perspective. Both books make distinctive use of paratext and iconotext. In *Sinna Mann*, this is apparent, through the presentation of the father as overly large and scary (iconotext), as well as through the presentation of warning signs on the title pages (paratext). *Dragen* uses iconotext and paratext to illustrate the power of the dragon.

I have tried to answer the topic question by summarizing the two analyses. The use of different children's perspectives gives a deep and gripping presentation of the story and themes throughout the books. Both books present violence as something beyond the physical actions usually associated with the term, and both books conclude that there is the possibility of getting help if the child alerts someone of the conditions.

The thesis looks solely at two books by the same authors. It should therefore be noted that the conclusion drawn from the analyses may have limited transferability to children's literature in general.

Sammendrag

Denne oppgaven undersøker hvordan barnelitteraturen behandler vold i hjemmet, gjennom analyse av *Sinna Mann* (2003) og *Dragen* (2018) av Gro Dahle og Svein Nyhus.

Teorigrunnlaget for oppgaven er Ulla Rhedins (2013) tre barneperspektiv (å se verden ut fra barnets utgangspunkt, å forstå barns psykologiske utvikling og det empatiske perspektivet), samt teori om barnelitteratur, bildebøker og psykologiske aspekter ved vold. Oppbyggingen av analysen er todelt, der bøkene først analyseres hver for seg, for så å sammenlignes.

Analysen viser flere likhetstrekk mellom de to bøkene. Begge benytter samtlige barneperspektiv aktivt i formidlingen av sine respektive budskap. *Sinna Mann* fokuserer mest på det tredje perspektivet, mens *Dragen* har mest fokus på det andre perspektivet. Begge bøkene har en særegen bruk av paratekst og ikonotekst. I *Sinna Mann* kommer dette til syne blant annet gjennom fremstillingen av faren som stor og skummel (ikonotekst), samt faresignaler på tittelbladene (paratekst). *Dragen* benytter seg av ikonotekst og paratekst til blant annet å fremstille makten til dragen.

Problemstillingen besvares ved å sammenfatte de to analysene. Bruken av ulike barneperspektiv gir en dyp og gripende vinkling på fortellingen. Begge bøkene presenterer vold som noe utover de fysiske handlingene som vanligvis forbindes med begrepet, og begge bøkene konkluderer med at det er mulighet for å få hjelp om barnet varsler om forholdene.

Oppgaven ser utelukkende på to bøker av samme forfatter og illustratør. Det bør derfor merkes at den konklusjon som trekkes av analysen kan ha begrenset overførbarhet til barnelitteratur for øvrig.

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Dagens barn blir presentert for litteratur som tidligere ikke var vanlig. Ny barnelitteratur tøyser grenser for hvilke tema barn skal eksponeres for, og barna opplever å lese litteratur som inneholder utfordrende og tabubelagte tema. Både blant foresatte og fagfolk kan det være uenighet om hva barna skal lese om og erfare gjennom barnelitteraturen. Noen mener at barna skal skjermes for denne type litteratur, mens andre mener at den skaper rom for samtaler, refleksjoner og mulighet for identifisering (Dahle, 2013, s.107).

Det at barnelitteraturen er i utvikling og tar for seg denne type tema, er noe jeg synes er spennende. Dette dannet grunnlaget for mitt ønske om å gjennomføre en bildebokanalyse av bøker med utfordrende temaer. Jeg fant tidlig ut at jeg ville ta utgangspunkt i bildebøkene til Gro Dahle og Svein Nyhus. Da jeg begynte å utforske de ulike temaene som de hadde skrevet om, fant jeg ut at jeg ville ta for meg temaet vold i hjemmet. Dette temaet har Dahle og Nyhus belyst gjennom to ulike perspektiv i bøkene *Sinna Mann* (2003) og *Dragen* (2018). Gjennom oppgaven vil jeg undersøke hvordan barnelitteraturen behandler vold i hjemmet, sett fra barnets perspektiv og deres opplevelser.

1.2 Begrunnelse for valg av bøker

Jeg har valgt å analysere og sammenligne bildebøkene *Sinna Mann* (2003) og *Dragen* (2018), som er laget i samarbeid av forfatter Gro Dahle og illustratør Svein Nyhus. Bøkene tar opp tematikken vold i hjemmet, noe som har skapt sterke reaksjoner og meninger om at barn som ikke har opplevd vold skal skjermes for bøkene (Dahle, 2013, s.107). Når barn leser disse bøkene, kan det oppleves som vanskelig og tøft. Bøkene er direkte, og viser en hverdag som mange barn kan kjenne seg igjen i. Bøkene handler om voksne personer som ikke klarer å kontrollere sinnet sitt, og utfører voldelige handlinger mot barn. Den største forskjellen mellom bøkene er hvem som utfører volden. Boken *Sinna Mann* handler om å leve sammen med en sint og voldelig far, noe som er stereotypisk for vold. Derfor har jeg valgt å sammenligne *Sinna Mann* med *Dragen*. Her er perspektivet på hvem som utøver volden snudd, for *Dragen* handler om å bo sammen med en aggressiv og voldelig mor. Jeg synes det er spennende å studere denne boken, fordi den tar for seg et nytt og annerledes perspektiv enn det som har vært vanlig tidligere.

1.3 Problemstilling

I denne oppgaven vil jeg besvare problemstillingen: *Hvordan behandler barnelitteraturen vold i hjemmet?* Ved hjelp av problemstillingen vil jeg undersøke hvordan barnelitteraturen fremstiller barns opplevelser med vold i hjemmet.

1.4 Oppgavens struktur

Innledningsvis i denne oppgaven har jeg presentert bakgrunnen for valget av tema og bøker, samt problemstillingen som jeg har valgt å undersøke. Videre vil jeg presentere teori i et eget kapittel. Dette er teori som jeg anser som viktig for å kunne besvare problemstillingen. Her vil det bli introdusert begreper som vil være viktige å ha en forståelse for videre i oppgaven. Jeg vil belyse relevant teori om barnelitteratur, bildeboken, barneperspektiv i bildebøker, og vold i hjemmet. Videre kommer det et kapittel om metode. Her gjør jeg rede for hvilken metode jeg bruker for å analysere bildebøkene, samt hvorfor denne metoden er hensiktsmessig å bruke for å besvare problemstillingen min. Deretter følger et kapittel hvor jeg analyserer bildebøkene, *Sinna Mann* (2003) og *Dragen* (2018). Analysen vil være forankret i teori, og danner grunnlag for å sammenligne bøkene. Avslutningsvis kommer en oppsummering og en konklusjon på problemstillingen.

2.0 Teoridel

I følgende kapittel presenteres teori som jeg anser som viktig for å kunne besvare oppgavens problemstilling. Jeg vil først avklare begrepene barnelitteratur og bildebok, deretter presenterer jeg tre former for et konsekvent barneperspektiv som brukes i bildebøker for barn. Videre vil jeg presentere andre viktige begreper som vil være sentrale i analysen av bildebøkene. Til slutt vil jeg definere vold, og vold i hjemmet. Jeg vil også presentere to ulike former for vold som kan oppstå i hjemmet. Teoriene som blir presentert vil danne grunnlaget for analysen og sammenligningen av bildebøkene.

2.1 Barnelitteratur

I boken *Møter med barnelitteratur* skriver Ruth Stokke og Elise Seip Tønnessen (2018, s.19-20) at barnelitteratur er litteratur som er laget for barn, og også ofte handler om barn og temaer som vekker interesse hos dem. Videre skal barnelitteraturen ha som mål å ivareta barneperspektivet, og oppleves som meningsfull ut fra barnets livserfaring.

I dag er det vanlig at barnelitteraturen tøyser grenser for hvilke tema barn skal bli eksponert for. Det finnes en rekke tema som tidligere har vært tabubelagte, men som i dag blir beskrevet og behandlet nyansert i barnelitteraturen. Tema som eksistensielle spørsmål, seksualitet, død og vold er bare noe av hva barnelitteraturen belyser i dag. Det at barnelitteraturen behandler ømtålige og sårbare tema er noe som kan skape sterke reaksjoner fordi mange mener at dette er vanskelige og såre tema som barna skal skjermes for (Birkeland, Mjør og Teigland, 2018, s.30). Samtidig vil det å normalisere utfordrende temaer i barnelitteraturen bidra til at det kan bli enklere for barn å sette ord på sine egne tanker og opplevelser.

2.2 Bildebok

Det er ikke uvanlig at barnas første møte med litteraturen er gjennom en bildebok. Barna studerer bildene, og verbalteksten kommer til uttrykk gjennom høytlesning av en voksen. Dermed er bildeboken en tekstform som benytter seg av ulike modaliteter for å skape og formidle mening. Modaliteter er ulike måter som brukes for å formidle innholdet i en tekst, og i denne sammenhengen kan vi si at modalitetene er bilde, verbaltekst og det å lytte til en stemme (Birkeland, et.al, 2018, s.98). Bildeboken er et multimodalt medium som forutsetter en leser med visuell tekstkompetanse, noe som betyr at man må ha evne til å lese, forstå og tolke bilder (Ommundsen, 2018, s.151).

En vanlig definisjon på en bildebok er at det er en bok som består av minst ett bilde på hvert oppslag. I en bildebok er både verbalteksten og bildene betydningsbærende for handlingen, og i enkelte bildebøker danner de sammen et narrativt forløp. Det er ikke alle bildebøker som har narrative forløp, som for eksempel diktbildebøker og sakprosalildebøker (Ommundsen, 2018, s.151). Til forskjell fra andre illustrerte bøker står som regel bildene i en sammenheng i bildebøker. Dette skaper ofte en utforming der det er vanlig at bildene strekker seg over to sider, og hver dobbeltside i bildebøkene blir derfor definert som oppslag. Hvert oppslag i bøkene er viktige for leserne sine forventninger om hva som kan skje videre, og derfor er sidevendingen viktig og spenningskapende.

2.2.1 Paratekster

Begrepet paratekst inkluderer bokens format, framside- og baksidperm, tittel, tittel- og permdesign, innsidpermer og tittelblad (Mjør, 2010). For å skape interesse hos leseren benytter bildeboken seg av et samspill mellom disse momentene. Sammen skaper de et grunnlag for leselyst, samtidig som de kan påvirke hvordan leseopplevelsen blir. Fortellingen kan starte allerede på bokens framsidperm og slutte på baksidpermen. Dette synliggjør at paratekstene i bildebøkene kan være en integrert del av innholdet og at de er viktige for bøkens helhet.

Målet til bøkens paratekster er å gjøre leseren interessert i boken. Ved hjelp av verbale og visuelle funksjoner forbereder, presenterer og kommenterer paratekstene det egentlige innholdet i boken. Ved at leseren henter frem relevante forkunnskaper vil paratekstene være nyttige for å skape forventninger til lesingen. Når bildebøkene benytter seg av flere paratekster, vil leseren kunne hente frem betydningsfull informasjon fra andre sentrale modaliteter enn kun verbalteksten. Dette kan resultere i økt leselyst og bedre forståelse av bokens handling (Birkeland, et.al, 2018, s.109).

Omslaget er ofte den første parateksten vi studerer når vi leser en bok. Det å studere omslaget inkluderer både å se på bokens format, bilde, fargebruk og tittelens utforming (Ommundsen, 2018, s.158). Når leseren studerer omslaget, vil han eller hun få en forventning om bokens hovedkarakter(er) og omgivelser. Samtidig vil leseren kunne hente frem forkunnskaper om det som skal leses om, noe som kan gi et økt utbytte av lesingen.

Hvordan formatet til boken er utformet gir signaler om bokens handling til leseren. Tanken bak utformingen av formatet er nødvendig for å kunne skape forventninger hos leseren. Det er vanlig at formatet varierer mellom stort og lite, rektangulært eller kvadratisk og liggende eller stående. Veldig ofte blir liggende, rektangulære format brukt i bøker som formidler en reise, en forflytting eller en utvikling (Birkeland, et.al, 2018, s.111). Bokens utforming kan dermed gi et signal om innholdet og vekke leserens interesse.

Det første oppslaget leseren møter når boken åpnes er innsidepermen. Når man blar om fra framsiden og åpner en bok, har man ofte allerede forventninger om å møte en innsideperm som bygger videre på framsiden. Formålet til innsidepermen er å støtte opp om bokens tematikk, og bidra til å skape forventninger om bokens innhold. Det er vanlig at bokens framside og innsideperm benytter seg av samme farge eller av like element, som vil fungere som en utfylling av den informasjonen som leseren har tilegnet seg på framsiden (Mjør, 2010). Noen ganger bryter innsidepermen med leserens forventninger. Når det oppstår et brudd mellom framside og innsideperm, kan det skape en usikkerhet hos leseren og behov for å endre forventningene til bokens handling.

2.2.2 Ikonotekst

Som nevnt er både verbalteksten og bildene i bildeboken betydningsbærende for handlingen. Det er samspillet mellom disse modalitetene som realiserer den egentlige bildebokteksten og skaper mening. Dette samspillet kaller vi ikonotekst (Hallberg, 1982, s. 165). Det møtet som oppstår mellom verbalteksten og bildene, danner en større og mer fullstendig mening enn hva modalitetene ville gjort hver for seg (Bakke og Kverndokken, 2018, s. 111). Når vi leser en bildebok, er det bildene som tiltrekker seg oppmerksomheten i første omgang. Bildene gjengir visuelle fenomen, og viser oss nøyaktig hvordan ting ser ut. Når verbalteksten settes i samspill med bildene får leseren en større forståelse av handlingen, fordi den er viktig for å sette ord på tid, tanker og følelser (Birkeland, et.al, 2018, s.115). Den harmonien som oppstår mellom verbalteksten og bildene kan resultere i en bedre leseopplevelse for leseren.

Noen ganger kan det være at ulike moment ikke står beskrevet i verbalteksten, men kommer til uttrykk gjennom bildet. Dette kalles tomrom i teksten eller tomme plasser, og det er da opp til leseren å kunne konstruere sammenhengen mellom tekst og bilde. Dette kan stimulere til undring hos barna, og åpne opp for egen tolkning. Når leseren leser det som står mellom linjene, blir han eller hun medskaper av teksten (Birkeland, et.al, 2018, s.113).

Hvordan samspillet mellom verbalteksten og bildene kommer til uttrykk i bildebøker, kaller vi ikonotekstprinsipp. I boken *Barnelitteratur – sjangrar og teksttypar* (Birkeland, et.al, 2018, s.118) presenteres begrepene forankring og avløsning som to måter å forklare dette samspillet på. Forankringsprinsippet handler om at den samme informasjonen kommer til uttrykk gjennom både verbaltekst og bilde. Avløsningsprinsippet tar utgangspunkt i at verbaltekst og bilde utfyller hverandre. Da er det viktig at leseren klarer å koble samspillet mellom verbaltekst og bilde for å få med seg meningsinnholdet i bildeboken.

Bildeutsnitt

For å fremheve stemningen i bildebøkene er det vanlig at illustratøren varierer bildeutsnittet. Birkeland et.al (2018, s.116) definerer bildeutsnitt som avstanden mellom kamera og motiv, med andre ord hvor nært leseren får være på motivet. Ofte benytter illustratøren seg av veksling mellom ulike utsnitt for å fremheve en stemning eller en følelse hos karakterene. Når illustratøren varierer bildeutsnittet, er det vanlig at han eller hun benytter seg av ulike grader for zooming. Det er vanlig å zoome ut og vise et oversiktsbilde av motivet når leseren skal etablere kjennskap til ulike landskap og miljø som blir presentert.

Bildenes perspektiv

Valget av perspektiv hjelper leseren med å forstå bildene. Perspektiv handler om hvilken synsvinkel leseren ser bildet fra. Det er vanlig å dele perspektivene inn i undergruppene normalperspektiv, froskeperspektiv og fugleperspektiv. Normalperspektiv er når vi ser rett frem på motivet. Fugleperspektiv er når vi ser personene ovenfra, mens froskeperspektiv er når vi ser personene nedenfra. Det er vanlig at disse tre formene for perspektiv er inkludert i bildebøker, da disse er viktige for å fremheve handlingen. Det er vanlig å skifte mellom ulike perspektiver for å skape overblikk eller avstand og for å illustrere maktforhold (Birkeland, et.al, 2018, s.116).

Fargesymbolikk

Bruken av ulike farger i bildebøker kan være med på å underbygge et budskap eller symbolisere en rekke følelser og stemninger. Det å benytte seg av farger kan symbolisere noe som er positivt eller noe som er negativt for handlingen (Rønning, 2017). Rønning (2017) peker også på at farger er kulturelt betinget, og vil kunne oppfattes ulikt i ulike nasjoner. For

denne analysen vil jeg benytte meg av den symbolikken Rønning presenterer som mest aktuell for norsk kultur.

2.2.3 Barneperspektivet

Birkeland et.al (2018, s.28) beskriver barneperspektivet som en metode som handler om voksnes måter å alliere seg med barnet som leser på. Barneperspektivet kan komme til syne gjennom hva forfatteren forteller om, eller hvordan innholdet er formet. Når barnebøker blir skrevet er det viktig at forfatteren ser verden på samme måte som det barna gjør. For at dette skal være mulig må forfatteren ha kunnskap om barn og erfaringer med barn, samt kunne hente frem minner fra egen barndom. Sammen vil disse kriteriene føre til at barnet står i fokus og at det er barnestemmen som er synlig i fortellingen. Det er barnas erfaringer og tanker som er viktige for bokens handling.

Ulla Rhedin presenterer tre ulike former for et konsekvent barneperspektiv i boken *En fanfar för bilderboken* (2013). Disse vil jeg bruke videre i min analyse fordi de konkret tar for seg ulike dimensjoner med psykologiske perspektiver i barnelitteratur. Jeg vil i det følgende gjøre rede for disse tre perspektivene.

Det første barneperspektivet handler om *å se verden ut fra barnets utgangspunkt*. Den voksne fortelleren forsøker å forestille seg hvordan barna i fortellingen tenker og føler, og hvordan deres syn på verden er (Rhedin, 2013, s. 44). I fortellingen er som regel barnet uskyldig, og det er vanlig at barnet ikke har forståelse for at handlingene som blir rettet mot dem er gale, eller hvorfor de blir utsatt for negative handlinger.

Det andre barneperspektivet tar utgangspunkt i *å forstå barns psykologiske utvikling*. Før forfatteren starter med skrivingen av fortellingen må han eller hun skaffe seg en teoretisk bakgrunn om barnets utvikling. Jean Piaget har rettet fokuset mot at barn alltid forstår, men på sin egen måte. Det finnes en rekke forskjellige faktorer som spiller inn på barns forståelse, for eksempel alder, personlighet, miljø og livserfaringer. Samtidig har barn vanskeligheter med å forstå at det finnes andre tolkninger av hendelser enn deres egne tolkninger (Rhedin, 2013, s.46).

Det siste barneperspektivet som blir presentert av Rhedin er *det empatiske perspektivet*. Psykologen Per Wallroth legger vekt på at menneskene kan gå ut av seg selv og forestille seg

hvordan andre tenker og føler (Wallroth, referert i Rhedin, 2013, s.58). Med det mener han at det empatiske perspektivet handler om å se seg selv utenfra og andre mennesker innenfra. Når forfatteren benytter seg av det empatiske perspektivet, gjengir han eller hun det fiktive barnets opplevelser, følelser og verdier innenfra. Det kan virke som om fortelleren selv kunne vært barnet, men unngår å trekke inn egne refleksjoner (Rhedin, 2013, s.58).

Jeg har nå tatt for meg teoretisk perspektiv på barnelitteratur generelt og bildebøker spesielt. For å kunne besvare problemstillingen er det også nødvendig å avklare hva som legges i begrepet vold i hjemmet. Til slutt i denne teoridelen skal jeg derfor ta for meg teoretiske perspektiv på hva vold er.

2.3 Hva er vold?

Hva som oppfattes som vold er individuelt. Alle mennesker har en egen formening om hva de inkluderer i ordet vold. Det vanligste er å definere vold som en handling der det blir brukt fysisk makt for å skade andre (Isdal, 2018, s.37). Denne definisjonen er enkel og forståelig for de fleste. Problemet med denne definisjonen er at den er mangelfull og begrensende. Det finnes en rekke forskjellige former for vold som har ulike intensjoner og mål, noe som gjør at denne definisjonen ikke er tilstrekkelig god nok.

En annen definisjon på vold som blir presentert i boken *Meningen med volden* (Isdal, 2018, s. 39) lyder slik: «Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil». Denne definisjonen dekker både fysisk, psykisk, seksuell, materiell og latent vold, som er de fem hovedformene for vold. Her ligger fokuset på vold rettet som en funksjonell handling mot en eller flere og der handlingen har et mål om å påvirke andre personer.

2.3.1 Barn som opplever vold i hjemmet

Hvordan vold opptrer i hjemmet vil bli sett ut fra barneperspektivet i denne oppgaven. Dette innebærer å se på barns erfaringer og opplevelser knyttet til vold, og hvordan de klarer å løse og håndtere situasjoner som foregår i hjemmet.

Det finnes flere mulige måter vi kan definere barn som opplever vold i hjemmet på. I boken *Vold i hjemmet* (2012) av Carolina Øverlien blir det diskutert en rekke definisjoner som tar utgangspunkt i barnets perspektiv. Det har vært utfordrende å komme frem til en altomfattende definisjon på barn som opplever vold i hjemmet, og gjennom tidene er det en rekke begreper som har blitt brukt for å skape forståelse.

Tidligere var det vanlig å definere barn som opplever vold i hjemmet som vitner eller observatører til volden. Dette skapte uenigheter, fordi disse begrepene viser ikke til alle de forskjellige måtene barn kan oppleve vold på. Derfor ble det for mange mer hensiktsmessig å definere vold i hjemmet som noen barn erfarer eller opplever (Øverlien, 2012, s.25).

Barn erfarer og opplever vold på forskjellige måter. Noen barn opplever at volden blir utført på dem selv, mens andre barn opplever at volden blir utført på andre personer i hjemmet. Øverlien (2012, s.26) legger vekt på at barna kan både se og høre volden, de kan se synlige resultater av den i ettertid og de vil kunne kjenne på en urolig og spent stemning i hjemmet, selv om de ikke selv er direkte utsatt for den voldelige handlingen. Barn som opplever vold i hjemmet inkluderer en gruppesammensetning av barn som ser, hører om og opplever konsekvensene av volden som en av deres omsorgspersoner utfører (Øverlien, s. 24, 2012).

2.3.2 Ulike former for vold i hjemmet

Som nevnt finnes det en rekke forskjellige former for vold. De formene for vold som oftest opptrer i hjemmet og som barn kan være utsatt for er fysisk vold, psykisk vold og seksuell vold. I boken *Vold i hjemmet* forklarer Øverlien (2012, s.22) disse formene for vold ut fra barneperspektivet. Jeg vil nå presentere hennes forklaring på fysisk og psykisk vold, da disse er mest relevant for denne oppgaven.

Fysisk vold

Fysisk vold mot barn handler om å bruke fysisk makt i forskjellige former. Det kan være å utsette et barn for kroppslige skader og smerter, som å holde fast, dytte, riste, klype, slå og sparke. Andre former for fysisk vold er å forgifte, bruke våpen og i verste tilfelle drepe barnet (Øverlien, 2012, s.22).

Psykisk vold

Psykisk vold mot barn handler om at en voksen opptrer på en nedverdiggende måte over tid. Dette kan komme til syne gjennom atferd eller omtale, og kan resultere i en følelsesmessig lidelse for barnet. Psykisk vold kan komme til uttrykk gjennom å bli hånet, trakassert, fornædret og isolert fra omverdenen (Øverlien, 2012, s.22).

De teoretiske perspektivene er relevante for den videre analysen fordi de gir en teoretisk forankring for selve analysen. Det viktige blir å se på hvordan bildebøkene presenterer barnets situasjon med fokus på valg av språk, fortellerstemme og visuelle virkemidler.

3.0 Metode

Metode er en systematisk fremgangsmåte vi bruker for å tilegne oss kunnskaper på. Det er et redskap vi bruker for å samle inn informasjon og kunnskap om det vi ønsker å undersøke (Dalland, 2012, s. 112). Oppsummerende kan vi si at metodebegrepet handler om å finne en bestemt vei mot et mål. Videre vil jeg redegjøre for den metodiske tilnærmingen som er grunnlaget for oppgaven.

3.1 Begrunnelse for valg av metode

Oppgavens problemstilling handler om hvordan barnelitteraturen fremstiller vold i hjemmet sett ut fra barneperspektivet. For å besvare problemstillingen har jeg valgt å analysere to bildebøker som handler om barn som opplever vold i hjemmet. En litterær analyse vil være en passende metode for å besvare problemstillingen, fordi litteraturen jeg har valgt som utgangspunkt inneholder en rekke litterære og visuelle virkemidler. Det er disse virkemidlene jeg vil studere for å besvare problemstillingen.

3.2 Litterær analyse av bildebøker

Jeg tar utgangspunkt i teorien presentert i bøkene *Møter med barnelitteratur* (Stokke og Tønnessen, 2018), *Barnelitteratur – sjangrar og teksttypar* (Birkeland, et.al, 2018) og *En fanfar för bilderboken* (Rhedin, K og Eriksson, 2013), for å analysere de to bildebøkene. Teorien er viktig for å kunne skape en bedre forståelse både av de verbale og de visuelle virkemidlene i bildebøkene.

Analysen vil være todelt, der jeg først presenterer og analyserer bildebøkene hver for seg, for så å sammenligne dem. Analysen starter med å kort presenterer forfatter og illustratør av bøkene, samt gi et kort referat av bøkens handling. Videre i analysene vil jeg se på bøkens paratekster, der jeg vil konsentrere meg om bokens format, framside, innsideperm og tittelblad. Deretter vil jeg se på ikonoteksten i åpningssenen, i vendepunktet og i avslutningen. Jeg vil også undersøke hvordan barneperspektivet kommer til syne, og hvordan forfatteren og illustratøren har lagt til rette for dette. Her vil jeg ta utgangspunkt i de tre formene for et konsekvent barneperspektiv som Rhedin presenterer i boken *En fanfar för bilderboken* (2013). Når jeg undersøker barneperspektivet, vil jeg se på hvordan barnet er fremstilt, både visuelt og verbalt. Jeg vil se på hvilke utsnitt som blir benyttet, hvordan vinklingen er, fargevalget, og hvordan språkets utforming og vanskelighetsgrad er. Videre i

oppgaven vil den litterære analysen bli brukt som et utgangspunkt for å sammenligne de to bildebøkene.

3.3 Ethiske hensyn

For oppgavens utforming og for at dette skal bli en god oppgave, er det viktig at jeg holder meg nøytral til temaet og diskuterer temaet på en god og balansert måte. Jeg har valgt et tema for oppgaven som handler om litterære fremstillinger av barn som opplever vold i hjemmet. Dette kan føre til at det er enkelt å la følelsene tar overhånd. Barn som opplever vold i hjemmet er et følelsesladd tema, samtidig som at det er et tema som veldig mange har tanker og meninger om. Derfor er det viktig at jeg stiller meg nøytral til temaet, og ikke lar meg overstyres av stereotypier som finnes rundt temaet vold i hjemmet.

En av de vanligste stereotypiene som mange har rundt temaet vold, er at det er menn som utfører vold mot barn eller mot kvinner. Dette er ikke noe jeg vil at skal være synlig i min oppgave, derfor har jeg valgt å gjennomføre analyse av to bildebøker med ulikt perspektiv på vold i hjemmet. Den ene bildeboken baserer seg på en far som utøver vold, mens den andre tar utgangspunkt i en mor som er voldelig. Det er viktig å være klar over og huske på at vold er en menneskelig handling, og kan derfor utøves av både menn og kvinner.

4.0 Analyse

Jeg vil nå foreta en analyse av bildebøkene *Sinna Mann* (2003) og *Dragen* (2018). Felles for disse er at begge er skrevet av Gro Dahle og illustrert av Svein Nyhus. Dahle og Nyhus står bak en rekke bildebøker som tar for seg utfordrende temaer, som omhandler vanskelige følelser og erfaringer (Ommundsen, 2018, s.168). Bøkene *Sinna Mann* og *Dragen* er begge bøker som tar for seg temaet vold i hjemmet. Disse bøkene kan være et utgangspunkt for å sette ord på vanskelige følelser og erfaringer som barn kan oppleve i sin hverdag.

For å begrense analysen, har jeg valgt ut enkelte oppslag som jeg ønsker å analysere. Disse er knyttet til åpningsscener, vendepunktene og avslutningsscener. Jeg vil påpeke at analysen er utformet som et resultat av min lesing, og vil være påvirket av mine erfaringer og forkunnskaper. Det er viktig å være bevisst på at analysen tar utgangspunkt i det jeg anser som bøkens åpningsscener, vendepunkt og avslutninger, og at dette kan skape diskusjon og uenigheter dersom andre tolker bøkene.

4.1 *Sinna Mann*

I bildeboken *Sinna Mann* blir vi kjent med gutten Boj som bor sammen med mor og far. Gjennom historien får vi presentert hverdagen til Boj, med en sint og voldelig far. Fortellingen tar Bojs perspektiv til hjelp for å fremstille den usikkerheten og bekymringen Boj føler overfor sin far, og overfor sin egen rolle i farens sinne. I boken følger vi konflikten mellom Bojs indre, farens sinne, og morens pålegg om ikke å fortelle noen om hva som skjer hjemme. Til slutt løsriver Boj seg fra det som holder han innstengt, og han skriver et brev til Kongen som kommer og reparerer faren.

4.1.1 Paratekster

Format og framside

Sidene i bildeboken, både liggende og stående, har lengder på henholdsvis 25 og 30 centimeter. På grunnlag av det kan bildebokens format beskrives som stort. Formatet har et tilnærmet kvadratisk uttrykk, selv om bokens høyde og bredde ikke er nøyaktig like lange. Formatet er tilpasset bøker som inneholder store illustrasjoner, noe som vil skape forventninger om bokens innhold for leseren. Allerede før lesingen starter, vet leseren at illustrasjonene i boken er nødvendige for handlingen. Illustrasjonene blir store og oversiktlige, og det er ingenting som blir skjult eller vanskelig å se på grunn av et lite format.

Framsidedbildet viser en liten gutt i stripete genser, noe som kan gi assosiasjoner til en gutt i fangenskap. Gutten er synlig fra brystet og opp. Ansiktet hans virker uttrykksløst og tomt, og øynene går nedover og ser triste ut. Han er tom i blikket, og ser både redd og bekymret ut. Dette kan ha sammenheng med bokens tittel som er *Sinna Mann*. Tittelen er skrevet med store blå bokstaver og dekker over halve framsiden. Tittelens store maskuline bokstaver virker truende, og inkluderer et alvorlig innhold. Bakgrunnsfargen er lyseblå, med grove penselstrøk i en mørkere blåfarge. Blåfargen kan symbolisere at gutten er ensom, nedstemt eller trist (Rønning, 2017).

Innsidepermer

Innsidepermer er en viktig paratekst i bildebøker. Allerede når vi studerer bildebokens framside, oppstår det forventninger om å møte en innsideperm som bygger videre på framsiden og de forventningene vi har. Når vi åpner *Sinna Mann*, ser vi at innsidepermen bygger videre på grunnstemningen i framsiden, og de forventningene man har om bildeboken. Både fremre- og bakre innsideperm er dekket av en mørkeblå farge. Denne fargen samsvarer med de blå nyansene på framsiden, og kan derfor sees i sammenheng med den. Det at boken benytter seg av flere ulike nyanser av fargen blå, kan være med på å underbygge følelsen av at gutten som er illustrert på framsiden føler seg ensom, nedstemt eller trist.

Tittelblad

I *Sinna Mann* er det to tittelblad. Det første tittelbladet viser tittelen på boken, samt en liten illustrasjon av en hammer som kan symbolisere at noe eller noen er i ferd med å bli slått. Tittelen er skrevet med små bokstaver, til forskjell fra på bokens framside. Tittelen er ikke like fremtredende her som på framsiden, og har dermed ikke det samme intense uttrykket. Likevel trer tittelen tydelig frem, av den grunn at den er skrevet med svart skrift på hvit bakgrunn.

Det andre tittelbladet viser også bokens tittel. Til forskjell fra det første tittelbladet, er tittelen her skrevet i stor skrift og med samme skrifttype som på bokens framside. Det vises også en illustrasjon av den samme gutten som var illustrert på framsiden. Denne gangen står gutten med et lekefly i hendene. Lekeflyet dekker store deler av guttens hode og kropp. Det kan virke som at gutten bruker det som en slags skjold mot noe som er vondt og ubehagelig. Det

kan tenkes at dette lekeflyet føles som en trygghet for gutten, og kan beskytte han mot det vonde og skumle. Bak gutten ligger det en skrue, noe som kan gi leseren ett inntrykk av at delene av en helhet er i ferd med å løses opp og beveges fra hverandre. Denne helheten kan være et symbol på guttens familie. I høyre hjørne av illustrasjonen ser vi en del av farens arm. Ut fra illustrasjonen på tittelbladet er det vanskelig å si at det er farens arm, men dette blir bekreftet på fjerde oppslag. Illustrasjonen på tittelbladet er tatt ut fra bokens handling, og er bare ett lite utsnitt fra illustrasjonen på fjerde oppslag. Gutten står helt stiv i det ene hjørnet av rommet. Øynene hans bærer preg av redsel og frykt, og ut fra kroppsspråket hans er det tydelig at han søker tilflukt bak lekeflyet.

Den siste siden i bildeboken synliggjør en stor kontrast til framsiden og det andre tittelbladet, hvor illustrasjonene er preget av redsel og frykt. På den siste siden er guttens kroppsspråk endret. Her løper han med armene i været, og smiler både med munnen og øynene. Det kan føles som at gutten springer ut fra boken, noe som kan tyde på at han endelig har det bra hjemme og er klar for framtiden som kommer. Paratekstene viser leseren utviklingen som finner sted i handlingen i boken, og er derfor viktige for leserens forventninger om bokens innhold.

4.1.2 Ikonotekst

Åpningsscenen

«Boj lytter. Det er noe i stua. Det er Pappa.

Er Pappa stille? Er Pappa glad? Er Pappa rolig?

Ja. Nå er Pappa rolig. Nå er pappa glad!» (Dahle og Nyhus, 2003, oppslag 1).

Dette er åpningsordene i bildebokens første oppslag. Allerede fra første stund får leseren ta del i Bojs tanker, hvor han oppleves som bekymret og urolig ovenfor faren. Ikonoteksten presenterer leseren for den lille familien, som består av gutten Boj, Mamma og Pappa. I verbalteksten kommer det frem at faren er blid og glad. Boj beskriver han som «blid som epler på bordet og rosiner i en gul skål./ Blid som en pose med drops og kransekake med flagg./ Blid, blid som gaver med sløyfer og brus i glass med sugerør./ Eplekakeblid» (Dahle og Nyhus, 2003, oppslag 1). Dette viser at Boj forbinder faren sin med det som han selv ser

på som fine og hyggelige ting og opplevelser. Oppslaget illustrasjon viser at Boj har et forventningsfullt blick som er rettet mot faren, noe som kan vise til at faren er hans store helt. Dette blir også underbygget i verbalteksten der Boj tenker at han kanskje en dag vil bli som faren.

Bruken av gjentakelse i beskrivelsen av Bojs far vekker mistanke hos leseren. Det kan virke som at faren ikke er like blid som han blir beskrevet som, og at han kanskje er det motsatte. Denne mistanken forsterkes i illustrasjonen. Boj sitter på gulvet, halvveis gjemt bak en kommode. Det kan virke som at Boj prøver å søke ly, og i likhet med lekeflyet som var illustrert på tittelbladet, bruker han kommoden som et skjold for å unnsnippe hendelser som kan oppleves som vonde og ubehagelige.

Illustrasjonen viser en rekke faretruende signaler om at stemningen i huset er på vei til å forandres. På kommoden som Boj søker ly ved, er det en hammer og en gullfiskbolle. Hammeren er den samme som på første tittelblad. En hammer er et redskap vi benytter oss av for å slå noe, og derfor kan hammeren være et symbol på at noe eller noen er i ferd med å bli slått. I gullfiskbollen ser vi tre fisker. Det er to gullfisker som svømmer i samme retning, og en stor svart fisk som svømmer i motsatt retning. Gullfiskene kan representere Boj og Mamma, mens den store svarte kan representere Pappa.

Tapetet på veggen har et mønster av gule flammer. Flammene kan gi leseren et inntrykk av at noe snart står i brann. På bordet ved siden av faren står det en skål med rosiner. Denne skålen er plassert urovekkende langt ute på bordkanten. Det ser ut som at skålen er i ferd med å falle utfor kanten. Dersom skålen treffer bakken vil den kunne knuse, og vi kan si at den vil eksplodere i mange små biter. Dette kan vise at farens sinne er i ferd med å brikke over, og den fine familien vil gå i stykker.

Det at farens sinne ligger og ulmer i kroppen og kanskje er i ferd med å bryte ut, underbygges ved hjelp av rødfargen i illustrasjonene. Faren har en sterk rødfarge på hendene, kinnene, ørene og nesene. Denne rødfargen forbinder vi ofte med noe som er forbudt eller noe som er farlig. Derfor kan det se ut til at Boj og Mamma har noe uhyggelig i vente.

Illustrasjonen viser tydelig maktforholdet i familien. Faren fremheves som unormalt stor i forhold til de andre elementene i illustrasjonen. Han er plassert foran i bildet, og kommer

derfor tettest inn på leseren. Hvilken posisjon faren har i familien tydeliggjøres ved hjelp av bildeutsnitt og perspektiv, og det er tydelig at illustratøren prøver å fremheve han som en mektig og viktig del av fortellingen. I motsetning til faren, er Boj og moren maktesløse. På dette oppslaget fremstilles Bojs mor som en smilende og fornøyd kvinne. Det som er spesielt med moren er at hun ikke har føttene nede i gulvet. Dette viser at hun må trå forsiktig når hun er i nærheten av faren. Dersom hun trår for brått og for hardt, kan det være med på å utløse Sinna Mann.

Vendepunktet

Vendepunktet i fortellingen kommer etter at Sinna Mann har vært på sitt største og sinteste. Her er store deler av oppslaget dekket med en sterk rødfarge, noe som viser leseren at noe farlig og uhyggelig pågår i familiens hjem.

Boj sitter alene i fosterstilling inne på rommet sitt. Han er ikke aktivt involvert i volen, men observerer og erfarer den utenfra. Han hører moren som roper og gråter av redsel, og det er tydelig at han vet hvilke handlinger faren utsetter moren for. Moren til Boj er maktesløs mot faren, og det finnes ingen muligheter for Boj å beskytte henne. Boj sitter med hendene over hodet og øynene lukket. Han prøver å forsvinne fra den virkelige verdenen til et sted hvor alle har det bra. Verbalteksten på oppslaget avsluttes på samme måte som neste oppslag innledes på. «Ba ba ba ba./ Ba ba ba ba./ Ba ba ba ba./ Ba ba./ Ba./ Ba» (Dahle og Nyhus, 2003, oppslag 8).

Denne gjentakelsen av ordet «ba» kan symbolisere en bro mellom den virkelige verdenen som Boj lever i, og hans drømmeverden. Oppslaget preges av lyse farger, og det har en lys blåfarget bakgrunn med hvite fargeflekker. Denne måten å utforme illustrasjonen på, kan underbygge leserens tanker om at Boj befinner seg i sin egen drømmeverden. Dette er det første oppslaget i boken hvor leseren får se Boj smile. Med hendene i været og barbente føtter springer han side om side sammen med en hvit puddelhund. Det at føttene hans er bare, kan symbolisere at han er trygg her. I Bojs drømmeverden trenger han ikke å være redd for å trække på noe vondt og skade seg. Det er ingen verktøy her som kan skade Boj, noe som gjør at han føler seg trygg og fryktløs.

Verbalteksten på oppslaget gjentar at det er sot og aske i luften. På forrige oppslag ble det beskrevet at Sinna Mann stod i brann, og dermed kan dette utsagnet vise til at brannen i Sinna

Mann er slukket. Det å stå i brann kan illudere det å være sint. Når brannen er slukket, viser det til at Sinna Mann er i ferd med å forlate kroppen, og at faren er i ferd med å få kontroll på seg selv og sine handlinger igjen. Det som vekker oppmerksomhet er at sot og aske i luften fremstilles som noe fint. Vanligvis ville ikke sot og aske representere noe fint eller noe positivt, men det gjør det i denne fortellingen.

Dette er vendepunktet i historien, og representeres av overgangen fra det virkelige til det uvirkelige. Når faren blir til Sinna Mann, tvinges Boj inn i sin drømmeverden. Dette viser et skille i historien, hvor Boj går fra å oppleve de eksterne hendelsene til å bearbeide de internt og begynne å søke etter en løsning.

Avslutningsscenen

De fire siste oppslagene i bildeboken tar for seg bokens avslutning. Gjennom boken har det vært vanskelig for Boj å dele sine tanker og opplevelser med andre mennesker. Det er ikke før på slutten av boken at han klarer å be om hjelp av en voksen. Han sender et brev til Kongen, der han forteller at faren er voldelig hjemme. Mannen som framstilles som Kongen, kan representere en psykolog. Han er en stor og mektig mann, som skal klare å hjelpe faren med å reparere seg selv.

Bokens siste oppslag består av lyse og lette farger. Dette kan symbolisere at familien har en lysere framtid i møte. I bakgrunnen ser vi hunden, Mamma, nabodamen og Kongen. Alle smiler og ser ut til å ha store forventninger til framtiden. Boj og Pappa er plassert foran i bilde, og kommer tettest inn på leseren. Faren til Boj er i likhet med de fleste oppslagene i boken, framhevet som unormalt stor. Til forskjell fra de andre oppslagene er rødfargen hans nesten borte, og både hus og klær er beigefarget. Denne fargen kan symbolisere trygghet og stabilitet (Rønning, 2017). Dette blir også forankret i verbalteksten «Det er/ noen som kan passe på. Noen som er trygg./ Det er Pappa» (Dahle og Nyhus, 2003, oppslag 18). Dermed ser vi at verbalteksten og illustrasjonen uttrykker den samme informasjonen.

Stolen som var ødelagt på forrige oppslag, er reparert. Dette kan symbolisere at faren er blitt hel igjen og har fått kontroll over sine handlinger. Det kan også symbolisere at familien er blitt hel igjen, og at de er klare for en framtid sammen. Lekeflyet som har vært illustrert på mange av oppslagene ser ut til å fly i framtidens retning, noe som kan illustrere at Boj ikke trenger noe å gjemme seg bak lengre.

4.1.3 Barneperspektivet

Når vi ser på barneperspektivet i boken, må vi se på hvordan barnet er fremstilt både visuelt og verbalt. I *Sinna Mann* kommer det første barneperspektivet til syne gjennom fortellerstemmen. Dette perspektivet handler om å se verden ut fra barnets utgangspunkt. Leseren ser handlingen gjennom øynene til Boj, og opplever også tankene hans rundt det som skjer. På oppslag tre får leseren vite at Boj tror det er hans feil at Pappa blir til Sinna Mann.

Verdenen Boj lever i med Kongen, Sinna Mann, de låste dørene, puddelen, vinden og trærne som snakker, er uttrykk for det andre barneperspektivet, som handler om barns psykologiske utvikling. Det viser hvordan Boj tolker situasjonen og lager alternative forklaringer som gir mening for han.

Det tredje barneperspektivet, som er det empatiske perspektivet, er mest tydelig gjennom språket i boken. Bruken av korte setninger, og barnlige og abstrakte beskrivelser, hjelper leseren å forstå den verdenen Boj har konstruert. Eksempel på dette finner vi i følgende avsnitt: «Ute er det ingen låste dører. Alt er åpent. De/ eneste dørene som fins, er dørene inne i Boj./ De slamrer i vinden» (Dahle og Nyhus, 2003, oppslag 13). Dette er med på å bygge forståelse av følelsene og verdiene til Boj og skaper empati.

4.2 *Dragen*

I bildeboken *Dragen* blir vi kjent med jenten Lilli og det livet hun lever. Hun blir innledningsvis presentert som en normal jente med livlig fantasi, men vi forstår snart at dette ikke er hele fortellingen. Gjennom historien får vi innblikk i Lilli sin hverdag sammen med sin mor Dragen. Lilli blir regelmessig utsatt for vold hjemme, og er nødt til å snike seg rundt for ikke å vekke dragen. Etter hvert tar Lilli mot til seg og oppsøker hjelp til å temme dragen.

4.2.1 Paratekster

Format og framside

Dragen har et tilnærmet kvadratisk format, med lengder på henholdsvis 25 og 30 centimeter. Formatet kan beskrives som stort, og er tilpasset bøker med store illustrasjoner.

Framsdebildet viser en liten jente som står sammen med en drage. Dragen framstilles som stor og skummel, med et feminint preg. Den er kledd i en rødbrun kjole, med matchende farge på neglene, og et perlekjede rundt halsen med tilhørende øredobber. Omrisset til Dagens kropp er formet som et hjerte, som omfavner den lille jenten. Dette kan være et bilde på den kjærligheten som finnes mellom Dragen og jenten, noe som kan tyde på at selv om Dragen er slem, er hun egentlig glad i datteren sin.

Bokens tittel er i samme farge som Dragens kjole. Fargen er rødbrun, noe som kan være med på å symbolisere at noe er skummelt. Tittelen er plassert noe beskjedent oppe i venstre hjørne, noe som gjør at den ikke fanger leserens oppmerksomhet. Dette kan være et bevisst valgt av illustratøren, fordi illustrasjonen formidler bedre bokens handling enn hva tittelen beskriver. Det er store kontraster på fargene som er brukt på framsiden. Til forskjell fra tittelen og Dragen som framstilles som skummel med sine rødbrune farger, har jenten en lyseblå kjole med hvite nyanser. Disse lyse fargene kan symbolisere jentens uskyldighet og hennes ønske om fred i hjemmet.

Innsidepermer

Når leseren åpner innsidepermen til *Dragen*, bryter det med forventningene som er opparbeidet. Både fremre- og bakre innsideperm er dekket av en beige farge. Det finnes ingen illustrasjoner som kan bygge videre på leserens forventninger. Fargen som er benyttet kan symbolisere trygghet og stabilitet (Rønning, 2017). Dette kan gi leseren forventninger om hvordan forholdet mellom jenten og Dragen er i bokens avslutning. Eventuelt kan den brå overgangen underbygge følelsen av usikkerhet, og hvor fort Dragen kan gå fra glad til sint.

Tittelblad

I *Dragen* er det to tittelblad. Det første tittelbladet viser den samme dragen som på bokens framside. Den er rødbrun på fargen, som kan kjennetegne at den er aggressiv og rasende (Rønning, 2017). Bakgrunnen er hvit med grove penselstrøk i en beige farge. Dette kan symbolisere at det ventes ro og trygghet i framtiden. Det ser ut som at Dragen lister seg stilt inn i boken, og at den er klar til å angripe når som helst.

Det andre tittelbladet viser bokens tittel. Den er skrevet med samme skrifttype og farge som på bokens framside. Til forskjell har den en litt mindre skriftstørrelse, men samtidig er den

mer fremtredende her enn på framsiden. Grunnen til at den fanger oppmerksomheten er i hovedsak fordi den står i kontrast til illustrasjonen som har en mørk grå og svart farge. Her blir maktforholdet i boken illustrert, hvor vi ser en stor svart drage plassert i midten av forskjellige småkryp og gnagere. Det kan se ut til at disse småkrypene og gnagerne stiltrer seg rundt Dragen på samme måte som Lilli, og er redd for å vekke den da den er klar for å sprute ild. Nede i høyre hjørne er det et hint av grove penselstrøk i den samme beige fargen som på det første tittelbladet og innsidepermen, noe som kan symbolisere veien videre og framtiden som de går i møte.

4.2.2 Ikonotekst

Åpningsscenen

«Var det en drage?

Der borte? Over trærne?

– Se, Eline, hvisker Lilli. – Det er en drage!

For det er det, en drage, en stor en» (Dahle og Nyhus, 2018, oppslag 1).

På de to første oppslagene i boken blir vi presentert for venninnene Lilli og Eline. Gjennom verbalteksten og illustrasjonene blir vi kjent med jentene som lekekamerater, samtidig som vi får et innblikk i hva som kjennetegner hverdagen deres. Utdraget ovenfor viser starten på verbalteksten på det første oppslaget. Her får leseren ta del i Lillis tanker som står skrevet i kursiv, samt dialogen mellom venninnene. Illustrasjonen viser at jentene klatrer i et stort tre. Vi ser at Lilli klatrer utover på en av treets greiner, og det ser ut som at hun er på vei inn i handlingen. Det å klatre på tynne greiner kan også illustrere at Lilli er i fare, og at hun må trø forsiktig for å ikke bli skadet. Lilli speider ut mot byen og peker mot Dragen. Retningen hånden hennes peker, viser at vi er på vei inn i handlingen.

Både første og andre oppslag viser en rekke piler. På første oppslag er det to piler som går i samme retning som Lilli peker. Dette kan symbolisere veien hjem til Dragen. Det er også en pil som går i motsatt retning, og denne kan vise veien som Lilli kan gå for å komme seg vekk fra Dragen og for å oppsøke hjelp.

I verbalteksten sier Lilli at hun kan se en drage, men Eline klarer ikke å få øye på den og hun tror heller ikke at det finnes drager. Ved å studere illustrasjonen kan vi ikke direkte se en

drage, men illustrasjonen er åpen for tolkning. Lilli peker i retning mot høye trær og bygninger, noe som kan symbolisere Dragens maktforhold. Det er også en røyksky midt på oppslaget, noe som kan være et tegn på Dragen som spruter ild og står i fyr og flamme hjemme.

Verbalteksten på andre oppslag forsterker leserens forventninger om at Dragen faktisk finnes hjemme hos Lilli. Eline spør Lilli om hun kan være med henne hjem, men gjennom verbalteksten får leseren vite at det aldri passer med besøk hjemme hos Lilli. Illustrasjonens bakgrunn viser en katt som smyger og lister seg rundt. Dette kan gi leseren et inntrykk av hvordan Lilli smyger og lister seg rundt hjemme for å ikke vekke Dragen.

Vendepunktet

Vendepunktet i fortellingen kommer sent i boken. Det er det fjerde oppslaget fra bokens avslutning. Grunnen til at bokens vendepunkt kommer så langt ut i handlingen er fordi boken vil belyse hvordan det er for et barn å bo sammen med en voldelig mor, istedenfor å vektlegge resolusjonen og handlingen etter at de har fått hjelp.

Vendepunktet er når Lilli har fått kontakt med Dragetemmeren som skal hjelpe Lilli med å temme Dragen. Denne hjelpen som Lilli mottar, kan symbolisere det å få hjelp av barnevernet. De ønsker barnets beste, akkurat som Dragetemmeren. Dragetemmeren blir med hjem til Lilli, og hun rykker ut med hån, ridderhjelme og brannslukningsapparat. Lilli er plassert i bakgrunnen av illustrasjonen. Blikket hennes er preget av redsel og hun beskytter seg selv bak en oppslått paraply. For å klare å temme Dragen holder Dragetemmeren opp et speil slik at Dragen skal klare å se seg selv og forstå sine handlinger. Da dragen ser de store, skumle øynene sine i speilet slukner flammene, noe som kan symbolisere at Dragen får kontroll over aggresjonen og sinnet sitt. Dragen innser ikke hvor fæl hun har vært mot Lilli, før hun ser seg selv med egne øyner.

Dette anses som vendepunktet i fortellingen, fordi det viser øyeblikket der moren forstår at hun har blitt en drage. Hun innser hvordan dette oppleves for Lilli, og bestemmer seg for å forbedre seg selv. Vendepunktet er ytre motivert, fordi det er Dragetemmeren som viser moren hvem hun egentlig er.

Avslutningsscenen

Bokens siste oppslag viser fortellingens avslutning. Store deler av oppslaget består av lyse farger, som lyseblå og beige. Dette er farger som symboliserer ro, trygghet og stabilitet (Rønning, 2017). Til forskjell fra de andre oppslagene i boken er Dragen kledd i en beige kjole, med lyseblå sirkler. Dette er med på å tydeliggjøre harmoniens forandring i hjemmet, og at den nå er preget av ro, trygghet og stabilitet. Hestekoene som henger innenfor døren hang feil vei på det tidspunktet Dragen var på sitt sinteste. Dette symboliserer ulykke, men på bokens siste oppslag har den snudd og henger riktig vei. Dette viser at familien har en lykkelig og fin framtid i møte.

Illustrasjonen viser Dragen som står i døren og tar i mot Lilli og Eline som kommer hjem. Det kan også se ut som at maktforholdet i hjemmet er i ferd med å jevnes ut. Dragen er illustrert mye mindre enn tidligere, mens jentene er illustrert en god del større enn på de første oppslagene. Jentene er på vei opp trappen til annen etasje, noe som tidligere har blitt beskrevet som skummelt. På dette oppslaget får leseren se Dragen smile for første gang, og ut fra neseborene kommer det en hvit og fredelig røyk. Dette kan være et tegn på at aggresjonen og sinnet er slukket, noe som underbygges i maleriet som er plassert i bakgrunnen. Maleriet viser tiden etter et vulkanutbrudd, noe som kan symbolisere et sinneutbrudd.

4.2.3 Barneperspektivet

Det første barneperspektivet, som handler om å se verden ut fra barnets utgangspunkt, kommer til syne allerede på bokens framside. Her ser vi at Lilli er uthevd med hvite farger i motsetning til det røde og beige ellers i bildet. Dette symboliserer uskylden og renheten til Lilli. De samme fargetonene er gjennomgående i boken når Lilli avbildes. Videre kommer dette perspektivet til syne gjennom Lillis egne tanker når hun prøver å rettferdiggjøre Dragens sinne. For eksempel på oppslag syv hvor Lilli ramser opp ulike gjøremål hun kan ha glemt å gjøre, og som kan ha gjort Dragen sint.

Det andre barneperspektivet, å forstå barns psykologiske utvikling, kommer særlig til uttrykk gjennom forholdet mellom Lilli og Eline. På første oppslag blir vi presentert for de to barnas ulike oppfatninger av verden. Lilli sier hun så en drage, mens Eline mener at drager ikke finnes. Dette viser kjernen til det andre barneperspektivet ved at Lilli har konstruert et virkelighetsbilde som lar henne forstå handlingene som blir gjort mot henne på sin egen måte. Eline har ikke opplevd det samme som Lilli, og har derfor ikke hatt behov for å skape et slikt

virkelighetsbilde. Denne kontrasten blir igjen trukket fram på siste oppslag, hvor Eline kommer hjem til Lilli og møter Dragen. Hun smiler og er ikke redd for Dragen, fordi hun ikke vet at drager finnes.

Det tredje barneperspektivet, det empatiske perspektivet, viser seg gjennom fortellerstemmen i boken, som skaper empati med Lilli ved å presentere alle opplevelsene, følelsene og tankene hennes. Leseren ser handlingen gjennom Lillis øyne, og får en forståelse av hvordan Lilli reagerer på og tolker det som skjer.

Jeg har nå analysert bildebøkene *Sinna Mann* og *Dragen*, og videre vil jeg sammenligne dem med hensyn på likheter og forskjeller. Jeg kommer til å se på bøkens tema, bruken av farger, maktforholdet, hvilke typer vold barna utsettes for og hvordan barna varsler om volden, bøkens avslutning og hvordan barneperspektivene presenteres i bøkene.

5.0 Sammenligning

Bildebøkene *Sinna Mann* og *Dragen* tar opp temaet vold i hjemmet. Gjennom bøkernes handling får vi ta del i barnas opplevelser, tanker og følelser. En av de største og mest betydningsbærende forskjellene mellom bøkene, er at *Sinna Mann* handler om gutten Boj som bor sammen med moren og en voldelig far. Til forskjell handler *Dragen* om jenten Lilli som bor sammen med sin voldelige mor. Perspektivet på hvem som utøver volden er snudd i forhold til hva som er vanlig i etablerte stereotypier. Dette gjør at *Dragen* bryter med leserens forventninger.

I begge bøkene spiller fargebruken en viktig rolle for handlingene. Store deler av oppslagene i *Sinna Mann* bærer preg av ulike nyanser av blått, noe som viser til at gutten kan være ensom, nedstemt eller trist. Oppslagene i *Dragen* varierer fargebruken lite, og benytter seg mye av lyseblå og beige. Fargene kan symbolisere ro, trygghet og stabilitet. Oppslagene har nøytrale farger, og små detaljer tar ikke leserens oppmerksomhet. Illustratøren kan ha valgt nøytrale farger for at små detaljer ikke skal ta mer oppmerksomhet enn verbalteksten. Det som er felles for bøkernes fargebruk er at *Sinna Mann* og *Dragen* fremheves med en rødaktig farge. Denne sterke og fremtredende fargen er et viktig virkemiddel i boken. Den gjør at handlingen oppleves som truende og skremmende, og den viser at tematikken i bøkene er svært alvorlig. Rødfargen kan forbindes med flammer og ild, noe som er en del av tematikken i begge bøkene.

Begge bøkene illustrerer maktforholdet mellom barn og voksne. Både *Sinna Mann* og *Dragen* fremheves som unormalt store i forhold til de andre elementene i bøkernes illustrasjoner. Når *Sinna Mann* og *Dragen* er på sitt sinteste, har de vokst seg så store at de ikke passer inn i bokens format. Ofte er både *Sinna Mann* og *Dragen* plassert foran i bildet, og kommer derfor tettest inn på leseren. Dette fører til at leseren får en nærhet til handlingen, og forstår alvoret i det som skjer. Illustratøren velger å illustrere *Sinna Mann* og *Dragen* i store størrelser for å tydeliggjøre aggresjonen og sinnet deres.

I *Sinna Mann* utøver faren til Boj volden på moren hans. Boj blir beskyttet av moren, slik at han ikke skal se farens utbrudd. Boj har en observatørrolle, noe som betyr at han opplever og erfarer volden uten å bli direkte rammet selv. Det at Boj bare observerer volden, vil likevel kunne skremme han og påføre han smerter (Isdal, 2018, s.144). I *Dragen* opplever Lilli både

fysisk og psykisk vold. Den fysiske volden kommer til syne når Dragen holder henne fast og klyper henne, mens den psykiske volden er synlig når Dragen isolerer hun inne på kottet, og når Dragen sier nedsettende og sårende utsagn til henne. Noe som er felles i begge bøkene er at barna søker tilflukt for å unngå nærværet til volden. Boj søker ly bak et lekefly, mens Lilli gjemmer seg bak en oppslått paraply. Dette viser at barna har et ønske om å distansere seg fra volden som utøves i hjemmene.

I begge bøkene er det barnet selv som varsler om volden. Boj etter et møte med nabodamen som ser alt, og Lilli etter at hun blir kastet ut av huset. Forskjellen er at Boj blir indre motivert og finner en løsning ved å skrive et brev til Kongen. Lilli derimot blir ytre motivert, og blir tvunget til å finne en løsning da hun ble kastet ut av hjemmet.

Felles for begge bøkens avslutninger er at Sinna Manns røde kropp og Dragens rødbrune kjole er byttet ut med beige. Store deler av bøkens siste oppslag består av beige og lyseblått med nyanser av hvitt. Illustratøren har benyttet seg av uskarpe farger, noe som gjør at illustrasjonene virker drømmeaktige. Oppslagene får et drømmende preg, noe som kan være et bilde på at Boj og Lilli drømmer om at fremtiden skal være preget av den samme harmonien som bøkens siste oppslag. Det at illustratøren lar brune og blå nyanser prege illustrasjonene, kan være et virkemiddel for å sette fokus på fremtiden. Fargene symboliserer ro, trygghet og stabilitet, noe som Boj og Lilli ønsker at hjemmene deres skal bestå av.

Det er både likheter og ulikheter i hvordan barneperspektivene presenteres i de to bøkene. Begge bøkene presenterer oppkonstruerte verdener som barna bruker for å forstå det som skjer. Forskjellen kommer frem gjennom språket i bøkene. Mens *Dragen* har et enkelt språk med to fortellerkanaler, en for handlingen og en for tankene til Lilli, bruker *Sinna Mann* et mer barnlig og abstrakt språk. Til tross for ulike presentasjonsmetoder lykkes begge bøkene med å presentere de samme barneperspektivene, men på ulike måter.

6.0 Avslutning

I denne oppgaven har jeg analysert bildebøkene *Sinna Mann* og *Dragen* og sammenlignet dem med vekt på hvordan de behandler temaet vold i hjemmet fra ulike perspektiv. Gjennom analysen forsøkte jeg å besvare den overordnede problemstillingen: *Hvordan behandler barnelitteraturen vold i hjemmet?* Jeg vil nå sammenfatte funnene mine og forsøke å sette de sammen som en helhetlig besvarelse på problemstillingen.

Først analyserte jeg *Sinna Mann* med henblikk på utformingen av paratekster. Framsiden og illustrasjonene er store og oversiktlige, noe som gjør at det er enkelt å få med seg handlingen. Innsidepermen forsterker førsteinntrykket, og bygger videre på grunnstemningen fra framsiden. Bildeboken har to tittelblad, og begge bruker illustrasjoner aktivt for å sette stemningen for resten av boken.

Videre så jeg på bokens ikonotekst. De viktigste momentene her kommer frem ved blant annet bevisst bruk av virkemidler for å manipulere maktforholdene i familien, og fremstiller faren som større enn Boj og moren. I tillegg presenteres det en rekke faresignaler, blant annet hammeren som ligger på kommoden og skålen som står på kanten av borden. Sammen bygger disse momentene opp den skumle og farlige stemningen i boken.

Gjennom aktiv bruk av alle de tre barneperspektivene presenterer boken handlingen fra Boj sin side på en måte som gjør det lettere for leseren å relatere seg til hvordan han opplever handlingen. Særlig er det tredje barneperspektivet mye brukt, noe vi ser gjennom bruken av barnlig språk og ufullstendige setninger.

Deretter analyserte jeg *Dragen*. Framsiden og illustrasjonene er også her store og oversiktlige, og handlingen kommer godt frem i boken. Bildeboken har to tittelblad, hvor det andre tittelbladet gir uttrykk for Dragens maktforhold. Dette gir leseren forventninger til bokens handling.

Illustrasjonene legger til mening til bokens handling, for eksempel når det dukker opp røykskyer tilfeldige steder, eller når trær og bygninger tegnes uproporsjonalt høye. Begge disse eksemplene illuderer Dragen og den frykten som Dragen medbringer.

Boken benytter seg av de tre barneperspektivene for å presentere bokens handling. Handlingen blir presentert ut fra Lillis tanker, følelser og opplevelser. Dette kommer spesielt til syne i det andre barneperspektivet. Dette handler om hvordan barns opplevelser av virkeligheten kan være forskjellig fra hvordan den egentlig er. Dette viser seg når Lilli ser en drage, mens Eline ikke kan se den.

Som vi ser av analysen, er det mange likhetstrekk mellom de to bøkene. Blant annet gjennom bevisst valg av farger, synliggjøring av maktforhold og ulike faresignaler. Der bøkene skiller seg mest fra hverandre er ved bruken av de ulike barneperspektivene. *Sinna Mann* legger vekt på det tredje barneperspektivet gjennom bruken av et barnlig språk og ufullstendige setninger, mens *Dragen* fokuserer på det andre barneperspektivet ved å presentere ulike virkelighetsoppfatninger for de to barna. Dette gjør at vi får to ulike presentasjoner av det samme temaet, men fra ulik vinkling. Begge bøkene har det samme budskapet ved at det er barn som blir utsatt for vold, og at det er barnet selv som varsler om dette.

Vi har nå sett hvordan bøkene bruker ulike virkemidler for å presentere temaet vold i hjemmet. Dette er for mange et vanskelig tema, og det er fremdeles diskusjon om hvorvidt barn bør eksponeres for dette i ung alder. Bøkene presenterer dette med en vinkling som dekker over de mest eksplisitte delene av volden, men fremhever stemningen og følelsene knyttet til situasjonen. Dette kan hjelpe å belyse temaet også for barn som ikke selv har opplevd å være i en voldelig situasjon. Samtidig kan det også være lettere for voksne å relatere seg til innholdet fordi de får en forståelse for at vold i hjemmet også kan handle om psykologiske aspekter, og ikke bare den fysiske voldelige handlingen. I tillegg kan det være verdt å merke seg at begge bøkene understreker at det er mulig å få hjelp ved å varsle om situasjonen.

7.0 Bibliografi

- Bakke, J. O., & Kverndokken, K. (2018). "Det står jo ikke det som jeg ser". I K. Kverndokken (Red.), *101 litteraturredaktiske grep* (ss. 107-131). Bergen: Fagbokforlaget.
- Birkeland, T., Mjør, I., & Teigland, A.-S. (2018). *Barnelitteratur - sjangrar og teksttypar*. Oslo: Cappelen Damm.
- Dahle, G. (2013). Bilderböcker som lekplats. I U. Rhedin, O. K., & L. Eriksson (Red.), *En fanfar för bilderboken* (ss. 101-119). Lettland: Alfabeta.
- Dahle, G., & Nyhus, S. (2003). *Sinna mann*. Oslo: Cappelen Damm.
- Dahle, G., & Nyhus, S. (2018). *Dragen*. Oslo: Cappelen Damm.
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal.
- Hallberg, K. (1982). Litteraturvetenskapen och bilderboksforskningen. *Tidskrift för litteraturvetenskap*, 163-168.
- Isdal, P. (2018). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Mjør, I. (2010). I resepsjonens tjeneste. Parateksten som meningsberande element i barnelitteratur. *Nordic Journal of ChildLit Aesthetics*, Vol. 1, DOI: 10.3402/blft.v1i0.5856
- Ommundsen, Å. (2018). Bildeboka. I R. S. Stokke, & E. S. Tønnessen (Red.), *Møter med barnelitteratur* (ss. 149-170). Oslo: Universitetsforlaget.
- Rønning, K. R. (2017, 7. mars). Fargesymbolikk. Hentet fra: <https://sti.ndla.no/package/505?page=3>
- Rhedin, U. (2013). Kaos och ordning - att berätta ur barnets perspektiv och våga möta barndomens mörker. I U. Rhedin, O. K., & L. Eriksson (Red.), *En fanfar för bilderboken* (ss. 37-63). Lettland: Alfabeta.
- Stokke, R. S., & Tønnessen, E. S. (2018). Barnet og litteraturen. I R. S. Stokke, & E. S. Tønnessen (Red.), *Møter med barnelitteratur* (ss. 17-31). Oslo: Universitetsforlaget.
- Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet*. Oslo: Universitetsforlaget.